

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

22. ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT

24-28 MAYIS 2004
KONYA

AYDINCIK (KELENDERİS)-YILANLI ADA KILIKYA 2003
SUALTI HARİTALAMA ÇALIŞMALARI

Volkan EVRİN, Levent ZOROĞLU, Çiğdem TOKAY EVRİN,
Mert AYAROĞLU, Korhan ÖZKAN, Korhan BİRCAN, Murat BİRCAN

AYRIBASIM

AYDINCİK (KELENDERİS)-YILANLI ADA KİLİKYA 2003 SUALTI HARİTALAMA ÇALIŞMALARI

Volkan EVRİN*
Levent ZOROĞLU
Çiğdem TOSKAY EVRİN
Mert AYAROĞLU
Korhan ÖZKAN
Korhan BİRCAN
Murat BİRCAN

GİRİŞ

“Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması”, 1992 yılından beri ODTÜ-SAT ve SAD üyeleri tarafından sürdürülen ve Antakya-Suriye sınır bölgesi ile Gazipaşa-Anamur arasında kalan Anadolu'nun Doğu Akdeniz kıyılarının arkeolojik sualtı değerlerinin gün ışığına çıkarılması amacıyla yapılan bir araştırmadır. Bulgular ve araş-

- * Volkan EVRİN, (MS), ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD)-Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAAG), TÜRKİYE <http://www.kilikya.org>
Prof. Dr. Levent ZOROĞLU, Konya Selçuk Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, TÜRKİYE
Çiğdem TOSKAY EVRİN, (M.A.), ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Avusturya Klasik Arkeoloji Enstitüsü, Viyana Üniversitesi, TÜRKİYE
Mert AYAROĞLU, ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD)-Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAAG), TÜRKİYE
Korhan ÖZKAN, ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD)-Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAAG), TÜRKİYE
Korhan BİRCAN, ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD)-Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAAG), TÜRKİYE
Murat BİRCAN, ODTÜ Sualtı Topluluğu (SAT)-Batık Araştırmaları Gurubu (BAG), Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD)-Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAAG), TÜRKİYE

TEŞEKKÜR

Deniz Kuvvetleri Terme Gemisi'ne başta gemi komutanı Dz.Yzb. Ahmet Habil Uğurluel olmak üzere tüm gemi personeline desteklerinden dolayı teşekkür ederiz. Destekleyicilerimiz TINA, MİGROS ve Kültür Bakanlığı - DÖSİMM olmadan bu çalışma düzenli ve sağlıklı sonuçlar veremezdi. Teşekkür ederiz.

Kilikya 2003 Ekibi: Prof. Dr. Levent Zoroğlu (kazı başkanı), Azize Karabağlı (Kültür Bakanlığı temsilcisi) Araştırma Ekibi: Aysu Erdoğan-Burak Erdiç-Çağrı Kundak-Çiğdem Toskay Evrin-Emre Orhan-Erdem Öztürk-Korhan Bircan-Korhan Karagöz-Korhan Özkan-Mehmet Tekoçak-Melis Şerefoğlu-Mert Ayaroğlu-Murat Bircan-Onur Gökseven-Onur Miskbay-Oytun Tuzcu-Özgür Şahin-Özlem Öztemel Tuzcu-Volkan Evrin-Yeşim Özalp ve Güzelim isimli tekneleri ile Ahmet Ali ve Hüseyin.

Kilikya Araştırmaları <http://www.kilikya.org>

E-mail: info@kilikya.org

ODTÜ-SAT <http://www.metu.edu.tr/home/wwwsat>

E-mail: sat-yk@metu.edu.tr

SAD <http://www.sad.org.tr>

E-mail: sad.mail@sad.org.tr

SPONSORLAR

TINA <http://www.tinaturk.org>

E-mail: info@tinaturk.org

MİGROS <http://www.migros.com.tr>

tırma sonuçları ulusal ve uluslararası pek çok dergi, sempozyum ve konferansta sunulmuş ve yayınlanmıştır (Türe ve diğ., 1996a; 1996b; Evrin ve diğ., 1999; 2000; 2002a) (Şekil: 1).

Kilikya araştırmasının 2003 yılı ayağının, yine Konya Selçuk Üniversitesi Klâsik Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Levent Zoroğlu başkanlığında sürdürülen Kelenderis kazıları bünyesinde ve Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile yapılmasına karar verilmişti. Kelenderis kazılarının bildiri metni, 26. Kazı Sonuçları kitabında bulunmaktadır.

Kilikya araştırmamızın (<http://www.kilikya.org>) parasal desteğini geçen yıl olduğu gibi, 2003 yılında da yine Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı-TINA (<http://www.tina-turk.org>) sağlamıştır. TINA, Türkiye kıyılarında yapılmakta olan önemli arkeolojik sualtı araştırmalarına verdiği maddî desteklerle çok önemli bir misyonu yerine getirmektedir. Kilikya araştırması için iki yeni destek girişiminde daha bulunmuştuk. Bu yılki çalışmalarımızın gıda desteğini MİGROS Türk A.Ş.'den (<http://www.migros.com.tr>) aldık. Bunlara ek olarak önemli bir destek de Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan geldi. Deniz kuvvetlerimiz, güvenlik ve destek amacı ile "Terme" isimli karakol gemisini araştırmamız süresince bize tahsis etti. Gemi komutanımız Dz.Yzb. Ahmet Habil Uğurluel ve gemi personeli son derece fedakâr bir şekilde imkânları ölçüsünde bizlerden yardımlarını esirgememişlerdir. Bunlara ek olarak Kelenderis kazı heyeti, Kültür Bakanlığı'ndan ve DÖSİMM'den sağladığı kazı bütçesinden sualtı araştırmaları için de önemli bir pay ayırmış ve dalışların gerçekleştirilmesinde önemli katkıda bulunmuştur.

2003 yılı çalışmalarında ana hedef, Aydıncık Yılanlı Ada'da tespit edilen taş ve metal çapaların sualtındaki dağılımlarının ölçülmesi, haritalanması, çizilmesi ve fotoğraflanması olmuştur. Bunlara ek olarak tespit edilen çapaların geometrik ölçülerinin alınarak tipolojik çalışmalarda kullanmak üzere ayrıntılı çizimlerinin de yapılması plânlanmıştır. Ayrıca, araştırmanın amaçlarına uygun olarak Yılanlı Ada'nın çevresinde ve Aydıncık kıyılarında önemli bazı noktalara keşif yapılması da dalış çalışmalarına dahil edilmiştir (Şekil: 2).

YÖNTEM

Bu seneki çalışmalarda 2002 yılı araştırmalarında tespit edilen, ancak teknik zorluklar nedeni ile haritalaması tamamlanamayan çapalar üzerinde yeniden bir etiketleme ve haritalama çalışması yapılmıştır. Amaç, çok geniş bir alana dağılmış bulunan çapaların birbirlerine göre olan konumlarından yola çıkarak Yılanlı Ada'nın kuzey yönünün sualtı haritasını çıkarmaktır.

Geçmiş çalışmalarda edindiğimiz tecrübelerden de yararlanarak bu bölgede ve dip yapısında en iyi haritalama yönteminin sualtına çekilecek hatlar ile çalışma alanını karelere bölerek, her karenin ölçülerini ve o karelerin içinde yer alan çapaların konumlarının belirlenmesi olduğuna karar verilmiştir. Böylece karelere bölünmüş çalışma alanında tüm çapaların çalışılması sağlanabilmiştir. İlk dalışlarda 9 metre derinlikten başlayıp 42 metre derinlikte sonlanan ana dikey referans hattı çekilmiş (Şekil: 3 – I hattı), daha sonra da hattın batısına ve doğusuna gelecek şekilde 8 metrelik aralıklarla dikey hatlar tamamlanmıştır. 8 metrelik aralıklar oluşturulurken sualtının engebeli yapısı ve hat ipinin sağlam döşenmesini engelleyen durumlar nedeni ile zaman zaman sapmalar olmuştur. Hat döşeme işlemleri tamamlandıktan sonra 84 adet çalışma dörtgeni elde edilmiştir. Belirlenen dörtgenlere kara kazılarında da kullanılan bir yöntem ile dikey hatlar harflerle, yatay hatlar ise rakamlarla eşleştirilerek etiket isimleri belirlenmiş (F3...F9 – O3...O9 gibi) ve dörtgenlerin sağ üst köşelerine 10-15 metre mesafeden okunabilecek şekilde bağlanmıştır. Kareleme ve etiketleme işlemleri bittikten sonra araştırma ekibi üyeleri farklı dalış takımları oluşturarak hem oluşturulan karelerin kenar uzunluklarını, hem de köşe derinliklerini ölçme işlemini gerçekleştirmiştir. Buna paralel olarak ayrı gruplar da dörtgenlerin içlerine girerek tespit edilen çapalara önceden hazırlanmış dayanıklı etiketleri bağlamıştır. Etiketleme işlemleri bittikten sonra araştırma

dalicıları, belirlenmiş çapaların ölçülerini, bu çapaların içinde buldukları dörtgenlerin köşelerine uzaklıklarını ve çapaların buldukları derinlikleri ölçüp kaydetmişlerdir. Aynı ekipler de çapaların genel görünümünü sualtı tabletlerine çizmiştir. Belgeleme amaçlı fotoğraf çekimleri ile de çapaların konumları, şekilleri ve kimlikleri tespit edilmiştir. Hergün sualtından toplanan rakamsal veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak istatistikleri tutulmuş, bir sonraki çalışma gününün plânlaması yapılmış ve teknik çizim yazılımları ile de 2 boyutlu ve 3 boyutlu alan çizimleri yapılmıştır. Tespit edilen çapa alanının coğrafi konumunun da belirlenebilmesi için 4 ana noktadan yüzeye balon atılmış ve bu noktaların koordinatları GPS kayıtları ile belirlenmiştir (Şekil 3: G4, H3, I4, J5). Elde edilen veriler matematiksel yollar da kullanılarak üçgenleme teknikleri ile haritalanmıştır (Şekil: 3, 4).

Aynı bölge içinde daha önceden keşfi yapılan batık alanı ve dağınık amphoralar üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılmamıştır. Genel olarak dağılım alanları incelenmiş, batık alanının durumu kontrol edilmiş ve kazı heyetine bilgi olarak sunulmuştur. Amphoralar ve batık alanı üzerindeki çalışmalar 2004 yılına bırakılmıştır.

BULGULAR

Sualtında yapılan ayrıntılı haritalama çalışmaları sayesinde daha önce kayda girmemiş yeni bulgularla beraber toplam 36 taş çapa, 1 taş çipo, 11 metal çapa, 1 kurşun çipo ve bu kurşun çipoya ait 1 kelepçe kayıt altına alınmış ve belgelenmiştir (Resim: 1, 2). Taş çapalardan 3 tanesi ve metal çapalardan 1 tanesi kareleme çalışma alanının dışında olduğu için harita üzerine işlenememiş, fakat genel görünümü ve ölçüleri alınmıştır. Ayrıca sualtı keşif dalışlarında görülen, ama etiketlenip ölçümleri yapılamamış taş ve metal çapalar ile çipolar da hâlen mevcuttur.

TARTIŞMA

Kelenderis bölgesi coğrafi konumu, doğal limanı ve kıyı yapısı itibari ile Anadolu'nun Doğu Akdeniz kıyılarının önemli geçiş ve demirleme noktalarından biridir. Yakın çevresinde bulunan tatlı su kaynakları, gemi yapımı için çok önemli olan sedir ormanları, Anadolu'ya açılan geçiş noktalarına yakınlığı, Kıbrıs'ın ana karaya en yakın olduğu bölge olması nedeniyle de stratejik önemini hiç kaybetmemiştir. Kelenderis antik limanı, liman bölgesinde yapılan kazı sonuçları ve çevre bölgede bulunan mezar kalıntıları da bu yöndeki savları güçlendirmektedir (Zoroğlu, 1994).

Aydıncık (Kelenderis) – Yılanlı Ada önlerinde yapılan araştırma dalışları sırasında pek çok taş ve metal çapa, taş çipo, metal çipo ve kelepçesi, çeşitli amphoralar ve bir batık alanı daha önceki çalışmalar da tespit edilmişti (Evrin ve diğ., 2002b). Çapaların dağılım alanının çok geniş olması (600 m²'den fazla) nedeni ile sağlıklı bir haritalama çalışması bu seneye kadar yapılamamıştı. 2003 çalışmalarında kullanılan kareleme yöntemi ile çalışma yapılan alan bütünüyle bitirilebilmiştir. Kullanılan araç, gereç ve yöntemler açısından nadir olarak uygulanan sualtına hat çekerek kareleme yöntemi ile haritalama çalışmalarının, iyi bir ekip ve teknik başarıyla sonuçlar verebileceği bu çalışma ile gösterilmiştir. Haritalama sayesinde çalışma alanı içinde daha önceden gözden kaçan bulgular daha kesin bir şekilde işaretlenmiş, çizilmiş ve belgelenmiştir.

Bulunan örnekler arasında dikkat çekici türler mevcuttur. Boy, en ve şekil olarak Kaş Uluburun Batığı'na (Pulak, 1990; 1998) ait çapalarla büyük benzerlikler gösteren örnekler Resim 2'de görülmektedir. Bölgede birkaç tane bu türde çapanın olması, bölgenin Geç Tunç Çağı'ndan beri kullanılan bir demirleme alanı olduğu savını güçlendirmektedir. Yine tür olarak Kıbrıs ve Ugarit (Frost, 1970; McCaslin, 1980) ağırlıklı türlerin bulunması da bu tarihlenmenin doğrulanmasına yardım etmektedir. Çapaların tipleri ve kök çalışmaları, elde edilen bilgilerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi ile daha net bir şekilde ortaya konabilecektir.

Çapa türleri açısından da Akdeniz sularında Geç Tunç Çağı'ndan beri görülen ve incelenen türlerin pek çoğuna aynı bölge içinde rastlanmaktadır. Taş çapa türlerinden

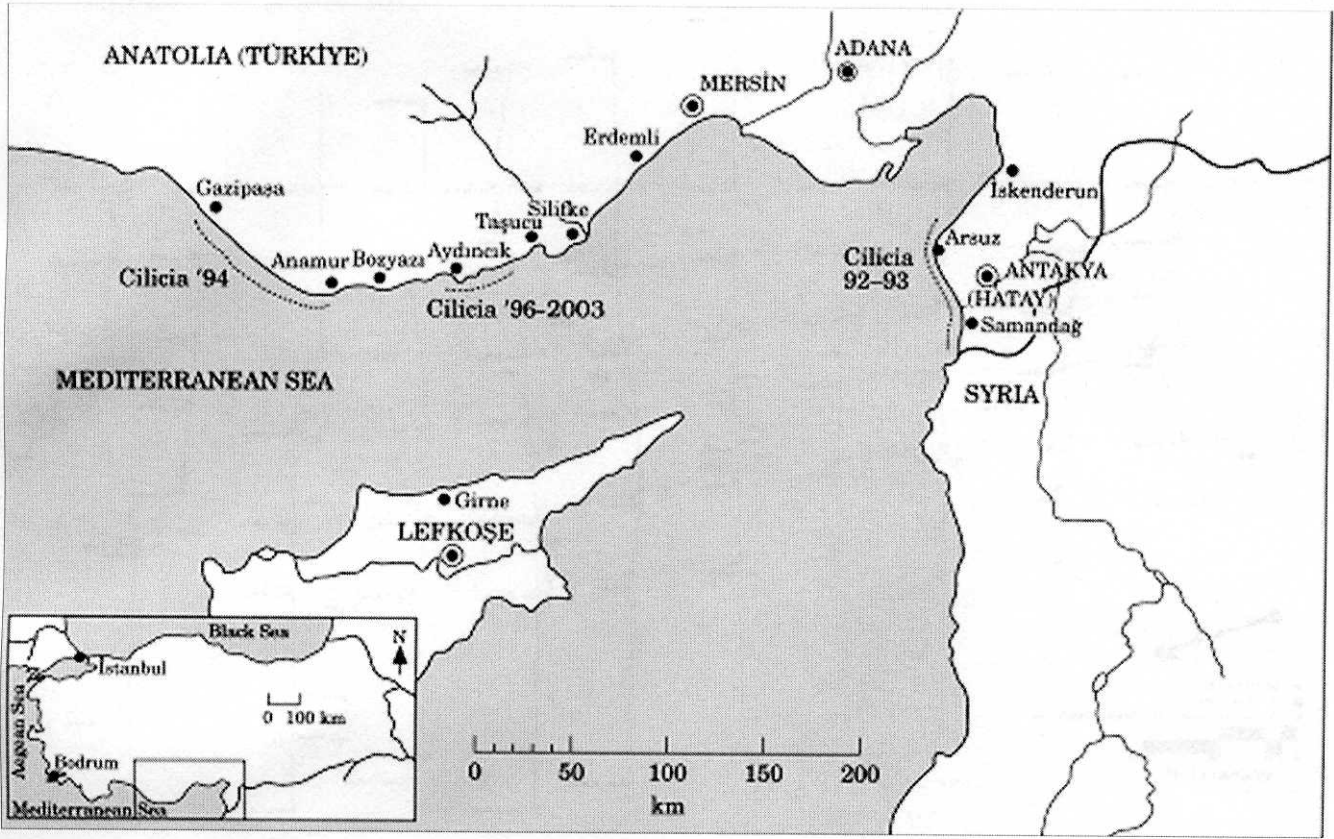
tek delikli, iki delikli ve üç delikli örnekler, taş çipo, kurşun çipo ve kelepçesi, metal T ve Y çapalar ve yay şeklinde olan büyük metal çapalar sualtında birbirlerine yakın konumlarda bulunmaktadır (Şekil: 4). Sualtı çalışmalarında bu kadar çok sayıda ve farklı türde çapanın bir arada tek bir bölgede bulunması ender rastlanan bir keşiftir. Gerek bölgenin Geç Tunç Çağı'na kadar uzanan deniz ticaretine ışık tutması açısından, gerekse çapa türleri üzerinde yapılacak tipoloji çalışmalarına kaynak yaratması bakımından bu sular hassasiyetle incelenmeye devam edilecektir.

SONUÇ

Doğu Akdeniz kıyılarının önemli bir liman kenti konumundaki Kelenderis kıyılarında bulunan Yılanlı Ada önlerindeki çapalama alanının ayrıntılı haritalama ve çizim sonuçları sayesinde, çapaların türleri, konumları ve çeşitleri üzerine daha sağlıklı sonuçlarla yorumlar yapılabilecektir. Tespit edilen çapaların birbirlerine olan yakınlıkları ve birbirlerine göre konumları itibari ile yeni yorumlar yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

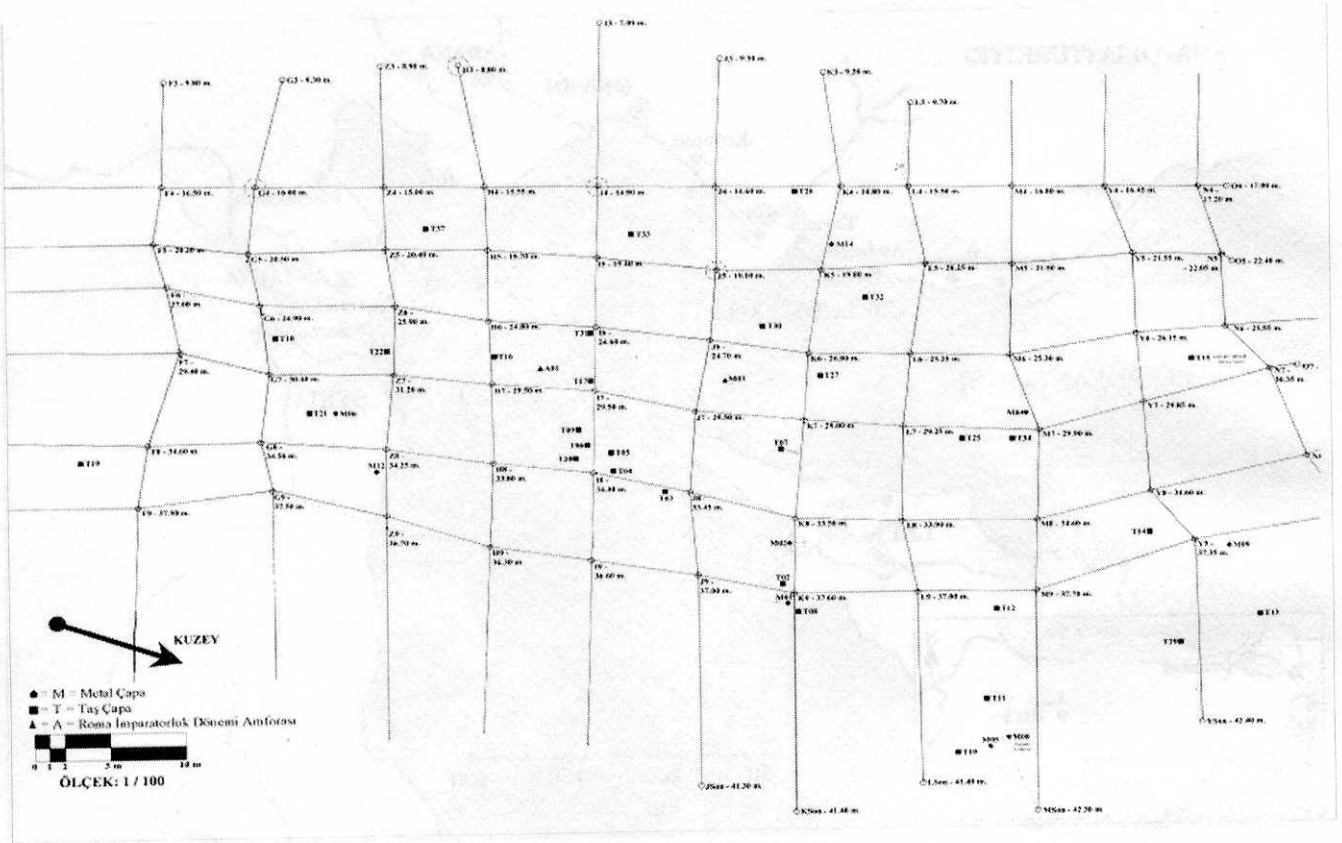
- EVİRİN, V., ÖKE, G., ÖZER, A.M., YALÇINER, A.C., 1999. "Taş Çapalar: Doğu Akdeniz Anadolu Kıyıları Deniz Ticaret Yolları, Genel Bir Bakış ve Arkeometrik Değerlendirmeler." T.C. Kültür Bakanlığı, XXI. Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Ankara.
- EVİRİN, V., 2000. *Underwater Survey and Archaeometrical Analysis on Coastal Archaeology Along the Mediterranean Coasts of Anatolia*. Unpublished MS Thesis. Department of Archaeometry, METU, Ankara.
- EVİRİN, V., ÖKE, G., TÜRKMEÑOĞLU, A., DEMİRCİ, Ş., 2002a. "The Stone Anchors from the Mediterranean Coasts of Anatolia, Türkiye: Underwater Surveys and Archaeometrical Investigations." In *International Journal of Nautical Archaeology (IJNA)*, 31.2: 254-267, London.
- EVİRİN, V., ZOROĞLU, L., VARINLIOĞLU, G., TOSKAY EVİRİN, Ç., AYAROĞLU, M., BİRCAN, K., BİRCAN, M., 2002b. Doğu Akdeniz Deniz Ticaret Yolları Üzerinde Önemli Bir Demirleme Bölgesi: Aydıncık (Kelenderis)-Yılanlı Ada" *Sualtı Bilim ve Teknoloji Toplantısı-SBT 2002 Bildiriler Kitabı*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- FROST, H., 1970. "Bronze Age Stone Anchors from the Eastern Mediterranean: Dating and Identification." In *Mariner's Mirror*, Vol.56, No.4: 377-394.
- McCASLIN, D.E., 1980. "Stone Anchors in Antiquity: Coastal Settlements and Maritime Trade Routes in the Eastern Mediterranean ca. 1600-1050 B.C." In *Studies in Mediterranean Archaeology*, Vol.LXI, Göteborg.
- PULAK, C., 1990. "Uluburun-1990 Excavation Campaign." In *INA Newsletter*, Vol.17, No.4: 8-12.
- PULAK, C., 1998. "The Uluburun Shipwreck: an overview." In *IJNA*-27.3: 188-224.
- TÜRE, G., ARCAK, E., KORKMAZ, I., 1996a., "Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması 1993." T.C. Kültür Bakanlığı XVIII. Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Ankara.
- TÜRE, G., YALÇINER, A.C., ARCAK, E., 1996b. "Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması 1994." T.C. Kültür Bakanlığı XVIII. Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Ankara.
- ZOROĞLU, L., 1994. *Kelenderis I. Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*. Ankara.

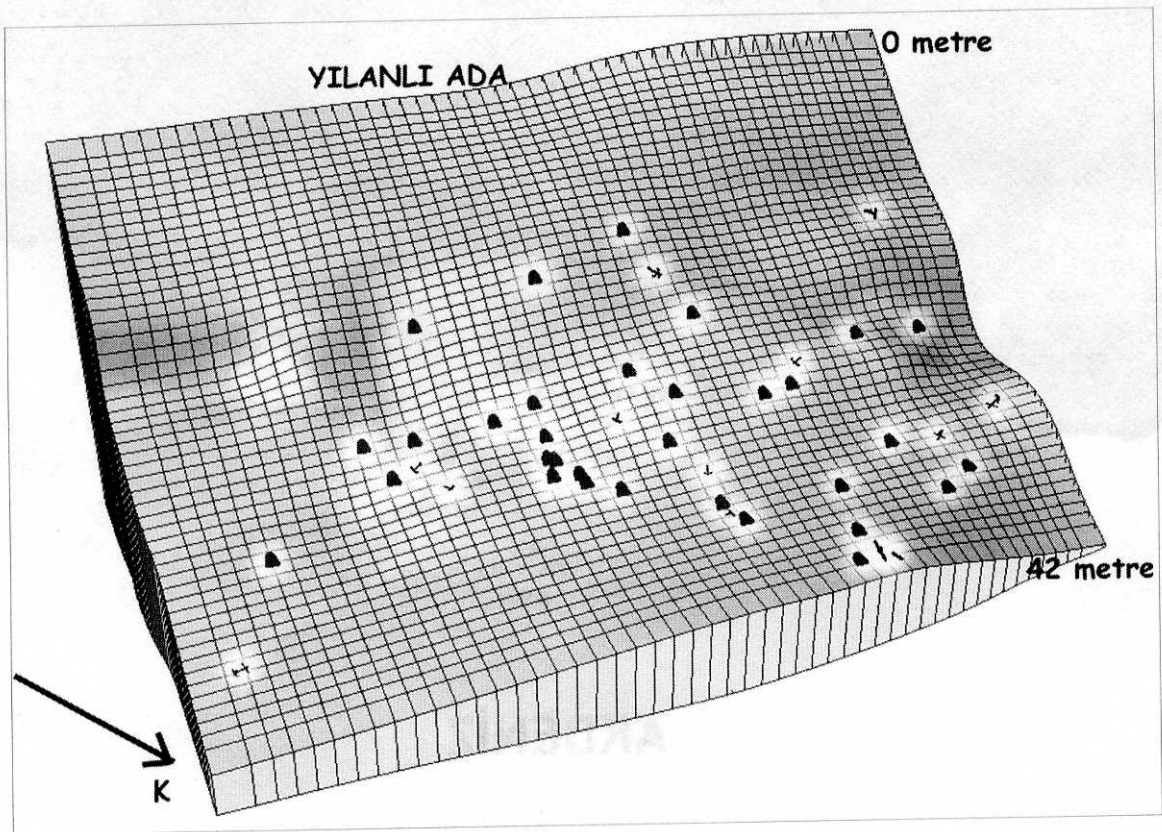
Şekil 1: Kilikya kıyıları sualtı arkeolojik yüzey araştırması

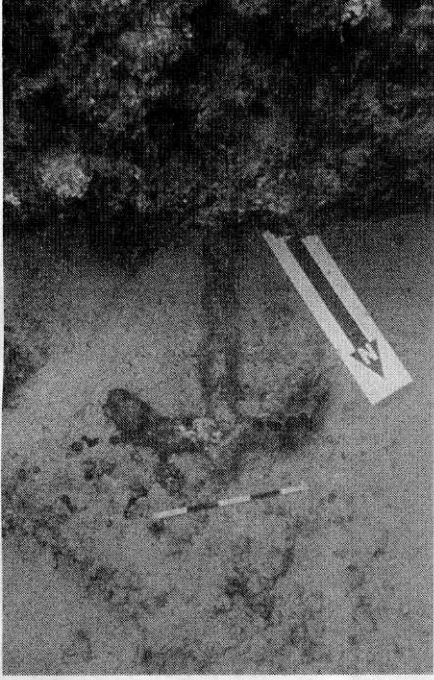
Şekil 2: Aydınçık-Yılanlı Ada ve yakın kıyı alanları

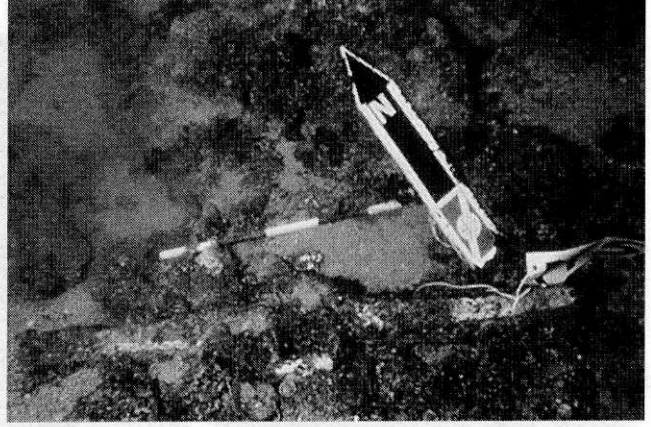
Şekil 3: Aydıncık (Kelenderis)-Yılanlı Ada sualtı haritası

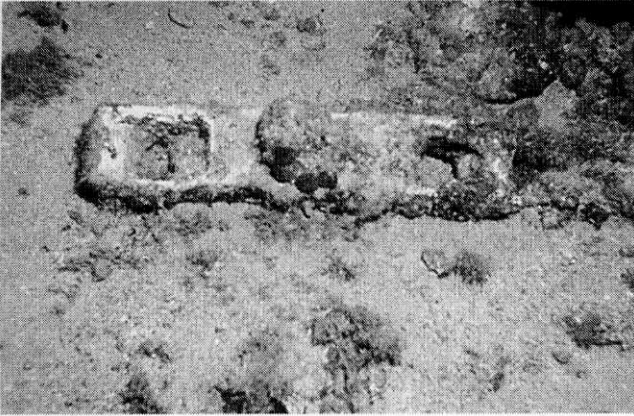
Şekil 4: Yılanlı Ada çapalama alanında bulunan çapaların 3 boyutlu çizimi

A. Metal çapa
Fotoğraf: Oytun Tuzcu

B. Kurşun çipo
Fotoğraf: Ali Ethem Keskin

C. Kurşun çipo kelepçesi
Fotoğraf: Okan Taktak

D. Taş çipo
Fotoğraf: Ali Ethem Keskin

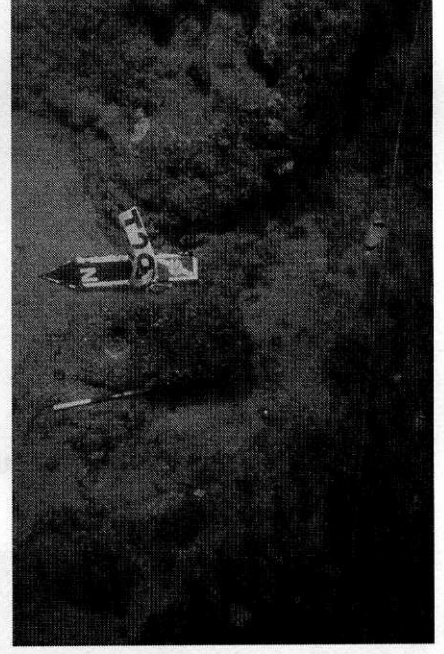
Resim 1: Sualtında tespit edilen çapalardan örnekler

A

B

C

Resim 2: A: Tek delikli taş çapa (Fotoğraf: Ali Ethem Keskin) / B: Kaş Uluburun Batığı taş çapaları (Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi (Fotoğraf: Volkan Evrin) / C: Tek delikli taş çapa (Fotoğraf: Ali Ethem Keskin)